

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНАЛІСТИКА

ПРОДАНИК І. В.,
здобувач кафедри кримінального
процесу та криміналістики
(Університет державної
фіскальної служби України)

УДК 343.132

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ Й ДІЯЛЬНОСТІ СПІЛЬНИХ
СЛІДЧО-ОПЕРАТИВНИХ ГРУП ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ
ВЗАЄМОПОВ'ЯЗАНИХ ЗЛОЧИНІВ: НА ПРИКЛАДІ
ОКРЕМИХ КРАЇН СПІВДРУЖНОСТІ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ**

У статті розкриваються окремі правові й організаційні засади створення та діяльності спільних слідчо-оперативних груп в окремих країнах Співдружності Незалежних Держав. Розглядаються положення Угоди про порядок створення й діяльності спільних слідчо-оперативних груп на територіях держав-членів Співдружності Незалежних Держав, умови безпосередньої взаємодії уповноважених органів, основні напрями досудового розслідування, проведення процесуальних дій та обмін отриманою інформацією.

Ключові слова: кримінальний процес, взаємопов'язані злочини, підслідність, кримінальне провадження, слідчо-оперативна група.

В статье раскрываются отдельные правовые и организационные основы создания и деятельности совместных следственно-оперативных групп в отдельных странах Содружества Независимых Государств. Рассматриваются положения Соглашения о порядке создания и деятельности совместных следственно-оперативных групп на территориях государств-членов Содружества Независимых Государств, условия непосредственного взаимодействия уполномоченных органов, основные направления досудебного расследования, производство процессуальных действий и обмен полученной информацией.

Ключевые слова: уголовный процесс, взаимосвязанные преступления, подследственность, уголовное производство, следственно-оперативная группа.

The article reveals some legal and organizational basis for the creation and operation of joint investigative team in some countries of the Commonwealth of Independent States. We consider the provisions of the Agreement on the establishment and operation of joint investigative task forces on the territories of the Member States of the Commonwealth of Independent States, the terms of the direct interaction of authorized bodies, the main directions of pre-trial investigation, the production of proceedings and the exchange of information received.

Key words: criminal procedure, interconnected crimes, jurisdiction, prosecution, investigative team.

Вступ. Вимоги практичної слідчо-судової діяльності постійно формують нові та корегують існуючі завдання й способи вдосконалення кримінального процесуального законодавства. Широкий сенс формулювання одного з таких завдань, укладений у поняттях «раціоналізація кримінального провадження», «підвищення ефективності розслідування», є

актуальним для наукових досліджень та обговорень. Одним із способів вирішення поставлених завдань учені розглядають можливу диференціацію кримінальної процесуальної форми [1, с. 70].

Постановка завдання. Однією з проблем під час дослідження природи кримінальних проваджень є визначення особливостей зв'язку між злочинами, які необхідно розслідувати й розглядати в межах одного провадження. На особливу увагу заслуговує залежність між правильним визначенням сутності взаємозв'язку злочинів та їх кримінально-правовою оцінкою й раціональним способом здійснення кримінального провадження.

В окремих процесуальних, криміналістичних і кримінально-правових наукових роботах учених, присвячених таким проблемам, як застосування кримінального закону під час розслідування взаємопов'язаних злочинів, виділення кримінальних справ, кримінально-правове забезпечення реалізації судового акта, розглядаються основні аспекти взаємозв'язку тих чи інших злочинних діянь [2, с. 6].

Результати дослідження. Ще в 1912 р. в роботі відомого російського вченого-процесуаліста І.Я. Фойницького зазначалось, що зв'язок між кримінальними справами може мати процесуальний і матеріальний характер. При цьому під процесуальним типом зв'язку автор розумів наявність «судової зручності» для об'єднання справ. Цим поняттям охоплювались три можливі умови:

- 1) приєднання цивільного позову до кримінальної справи;
- 2) приєднання зустрічного кримінального обвинувачення;
- 3) приєднання справ про проступки в засіданні суду під час розгляду іншої справи.

Матеріальний зв'язок, на думку вченого, «корениться або в єдності злочинного діяння, багатьма особами вчиненого <...> або в єдності особи, яка обвинувачується в декількох злочинних діяннях» [3, с. 145–147]. У першому випадку науковець говорить про «об'єктивну єдність», у другому – про «суб'єктивну єдність» кримінальних справ.

С.Г. Новіков наголошує на доцільності об'єднання в одному провадженні справи щодо «декількох осіб, злочинні дії яких взаємообумовлені, хоча й не можуть розглядатись як співучасть» [4, с. 83].

С.А. Тумашов доходить висновку про те, що окреме розслідування взаємопов'язаних злочинів «може спричинити спотворення істинної картини в справі, оскільки доведеність вини одного обвинуваченого залежить від показань іншого або ж від доведеності вини інших» [5, с. 48].

У свою чергу доцільним є визначення поняття «взаємопов'язані злочини», надане російським ученим Ю.Г. Хорищенком: «Взаимосвязанные преступления – это несколько деяний, совершенных одним или несколькими лицами, подлежащие расследованию и рассмотрению в рамках одного уголовного дела в связи с единством или взаимозависимостью элементов составов соответствующих преступлений» [6, с. 36]. Проте в сучасному вітчизняному законодавстві положення про розслідування взаємопов'язаних злочинів не регламентоване.

Водночас вирішення поставлених питань є ефективним лише в комплексному підході. Умовне визначення окремих категорій злочинів зі стійким взаємозв'язком впливає як на кваліфікацію вчиненого в цілому, так і на порядок судочинства.

Імовірно, закріплюючи необхідність розслідування взаємопов'язаних злочинних діянь у межах одного кримінального провадження, законодавець не міг не припускати наявність відмінностей у механізмі утворення між ними зв'язку. Однак якщо звернутись до норм Кримінально-процесуального кодексу РРФСР 1960 р. (далі – КПК РРФСР), то можна відзначити, що вони не містили ні чіткого правила визначення зв'язку між злочинами (крім ч. 7 ст. 126 КПК РРФСР), ні регламентації порядку порушення кримінальних справ такої категорії, ні порядку їх припинення.

У ч. 1 ст. 26 КПК РРФСР конкретизувались лише критерії об'єднання справ в одному провадженні: за обвинуваченням декількох осіб у співучасті у вчиненні одного чи декількох злочинів або за заздалегідь не обіцяне приховування злочинів і недонесення про них правоохоронним органам [7].

Відповідно до змісту Кримінально-процесуального кодексу Російської Федерації (далі – КПК РФ) законодавець у цьому питанні залишився досить консервативним. Так, у ст. 153 КПК РФ до підстав для об'єднання справ віднесено вчинення одного чи декількох злочинів декількома особами в співучасті, вчинення однією особою декількох злочинів, а також встановлення особи, обвинуваченої в заздалегідь не обіцяному приховуванні злочинів, що розслідуються за цими кримінальними справами [8].

Привертає увагу п. 6 ч. 3 ст. 151 КПК РФ, у якому закріплюється правило підслідності зв'язку справ. Це перелік складів злочинів, що характеризується надмірною конкретністю й жорсткими межами, а також коротким поясненням, що в кримінальних справах попереднє слідство провадиться слідчими того органу, до чієї підслідності належить злочин, у зв'язку з яким порушено відповідну кримінальну справу [8].

Дослідивши Кримінально-процесуальний кодекс Республіки Молдова (далі – КПК Молдови) та Кримінально-процесуальний кодекс Республіки Білорусь (далі – КПК Білорусі), наголосимо, що законодавець виокремлює норми, які дозволяють під час досудового розслідування взаємопов'язаних злочинів здійснити об'єднання кримінальних справ.

Відповідно до п. 4 ч. 3 ст. 46 КПК Молдови кримінальні справи можуть бути об'єднані у випадку, якщо в провадженні є два чи декілька злочинів, пов'язаних між собою, та об'єднання справ обумовлюється необхідністю найбільш успішного здійснення правосуддя [9].

КПК Білорусі в ч. 1 ст. 164 передбачає, що в одному провадженні можуть бути об'єднані кримінальні справи за підозрою або обвинуваченням декількох осіб у вчиненні в співучасті одного чи декількох злочинів, справи за підозрою або обвинуваченням декількох осіб у вчиненні взаємопов'язаних злочинів. Об'єднання кримінальних справ проводиться постановою органу кримінального переслідування або ухвалою (постановою) суду, у провадженні яких перебуває одна з розслідуваних чи розглядуваних справ [10].

Удосконалення засобів, методів і прийомів злочинної діяльності вимагає покращення теоретичного й практичного інструментарію боротьби з нею. Це стосується також взаємопов'язаних злочинів, розслідування яких обумовлює потребу в застосуванні заходів міжнародного співробітництва, новим і важливим серед яких є створення спільних слідчих (слідчо-оперативних) груп. Так, 1–2 лютого 2011 р. в Душанбе у Виконавчому комітеті Співдружності Незалежних Держав (далі – СНД) пройшло засідання експертної групи з узгодження проекту Угоди про порядок створення й діяльності спільних слідчо-оперативних груп на територіях держав-членів Співдружності Незалежних Держав (далі – Угода).

Угода стала інструментом правового регулювання питань створення й діяльності спільних слідчо-оперативних груп на територіях сторін для розкриття та розслідування кримінальних справ, що перебувають у провадженні компетентних органів, пов'язаних із проведенням великого обсягу процесуальних дій та оперативно-розшукових заходів на територіях двох і більше держав СНД. До Угоди приєдналися такі країни, як Азербайджанська Республіка, Республіка Вірменія, Республіка Таджикистан, Республіка Білорусь, Республіка Туркменістан, Республіка Казахстан, Республіка Узбекистан, Киргизька Республіка, Україна та Республіка Молдова [11].

Відповідно до Угоди «взаємопов'язаними злочинами» є злочини, які вчиняються однією чи декількома особами на територіях двох чи більше держав або які стосуються їх інтересів.

Метою Угоди є регулювання питань створення, діяльності й припинення діяльності спільних слідчо-оперативних груп на територіях країн-учасниць Угоди для розкриття й розслідування взаємопов'язаних злочинів у кримінальних справах, що перебувають у провадженні компетентних органів країн-учасниць, пов'язаних із необхідністю надання доказів або проведення процесуальних дій та оперативно-розшукових заходів на територіях двох і більше держав (ст. 2 Угоди).

Основними завданнями спільно створених слідчо-оперативних груп мають бути такі:
– узгоджена діяльність компетентних органів країн-учасниць для розкриття злочинів і розслідування кримінальних справ;

- організація спрощеного порядку взаємодії (зносин);
- створення умов для оперативного обміну інформацією;
- взаємне інформування про хід виконання узгоджених дій із розкриття злочинів і розслідування кримінальних справ;
- планування дій щодо висунутих версій та їх перевірка на територіях країн-учасниць;
- організація проведення досліджень та експертиз;
- вирішення питань, пов'язаних зі зберіганням і передачею речових доказів;
- виконання доручень про проведення процесуальних дій та оперативно-розшукових заходів відповідно до законодавства запитуваної держави;
- координація та взаємодія під час проведення процесуальних дій або оперативно-розшукових заходів на територіях країн-учасниць (ст. 4 Угоди) [11].

Члени спільної слідчої групи безпосередньо взаємодіють, узгоджують основні напрями досудового розслідування, проведення процесуальних дій, обмінюються отриманою інформацією. Координацію їх діяльності здійснює ініціатор створення спільної слідчої групи або один із її членів. Слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії виконуються членами спільної слідчої групи тієї держави, на території якої вони проводяться.

Спільна слідчо-оперативна група діє на території сторін, які її створили, на таких загальних умовах:

а) керівник групи є представником компетентного органу, який бере участь у розслідуванні від сторони, на території якої діє група. Керівник групи діє в межах своєї компетенції за національним законодавством;

б) група здійснює свої дії відповідно до законодавства тієї сторони, на території якої вона працює. Члени й відряджені члени групи виконують свої завдання під керівництвом уповноваженої особи з огляду на умови, визначені їхніми органами в угоді про створення групи;

в) сторона, на території якої працює група, вживає необхідні організаційні заходи для забезпечення її роботи тощо [11].

22–23 липня 2014 р. у Виконавчому комітеті СНД в Мінську пройшло додаткове засідання експертної групи з узгодження проекту Угоди про порядок створення й діяльності спільних слідчо-оперативних груп на територіях держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав.

21 березня 2015 р. Уряд Російської Федерації підписав Постанову № 258 «Про порядок створення та діяльності спільних слідчо-оперативних груп на територіях держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав».

1 жовтня 2015 р. постановою правління Республіки Казахстан № 809 було внесено на розгляд Президента Республіки Казахстан пропозицію про підписання зазначеної вище угоди [12].

Наразі інші країни-учасниці, які приєдналися до підписання Угоди, її не ратифікували, оскільки процесуальні, організаційні, криміналістичні засади створення й діяльності спільних слідчих груп потребують доопрацювання, розроблення відповідного алгоритму дій співробітників правоохоронних органів, формування із цих питань відомчого нормативно-правового акта, що деталізуватиме законодавчі положення.

Висновки. Таким чином, створення спільних слідчо-оперативних груп – це важливий захід міжнародного співробітництва, що потребує значних зусиль, водночас орієнтуючись на досягнення високих результатів.

Така взаємодія компетентних органів держав під час досудового розслідування взаємопов'язаних злочинів може здійснюватись у різних формах, кожна з яких має свої особливості та спрямовується на досягнення завдань кримінального провадження. Вищою формою організації взаємодії компетентних органів держав під час розслідування взаємопов'язаних злочинів є діяльність спільних слідчих груп, що дозволяє проводити не лише окремі процесуальні дії, а й тактичні операції, а також забезпечувати швидке, повне та неупереджене розслідування злочинів.

Список використаних джерел:

1. Кобликов А.С. Задачи уголовного судопроизводства и проблемы дифференциации / А.С. Кобликов // Советская юстиция. – 1974. – № 10. – С. 32–36.
2. Кузнецова Н.В. Процессуальные проблемы применения уголовного закона о множественности преступлений : автореф дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / Н.В. Кузнецова. – Ижевск, 2001. – 48 с.
3. Фойницкий И.Я. Курс уголовного судопроизводства : в 2 т. / И.Я. Фойницкий. – СПб. : АЛЬФА, 1996– . – Т. 2. – 1996. – 552 с.
4. Научно-практический комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу РСФСР / под общ. ред. и с предисл. В.А. Болдырева. – М. : Госюриздат, 1963. – 796 с.
5. Тумашов С.А. Проблемы соединения и выделения уголовных дел на предварительном расследовании : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика; теория оперативно-розыскной деятельности» / С.А. Тумашов. – Волгоград, 1998. – 241 с.
6. Хорищенко Ю.Г. Особенности уголовного судопроизводства по делам о взаимосвязанных преступлениях : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / Ю.Г. Хорищенко. – Екатеринбург, 2003. – 198 с.
7. Уголовно-процессуальный кодекс РСФСР от 27 октября 1960 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34492.
8. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18 декабря 2001 г. № 174-ФЗ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.consultant.ru/popular/upkrf>.
9. Кримінально-процесуальний кодекс Республіки Молдова від 14 березня 2003 р. № 122-XV [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=326970&lang=2>.
10. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь от 30 июня 2014 г. № 165-З [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://etalonline.by/?type=text®num=НК9900295#load_text_none_1.
11. Соглашение о порядке создания и деятельности совместных следственно-оперативных групп на территориях государств-участников Содружества Независимых Государств от 21 марта 2015 г. № 258 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://archive.mid.ru/bdomp/rus_new.nsf/3bc5f6a224d79aa6c3256f6a0038ec42/09933f7a8fb3b19b43257e19004f773a!OpenDocument&ExpandSection=1.
12. О внесении на рассмотрение Президента Республики Казахстан предложения о подписании Соглашения о порядке создания и деятельности совместных следственно-оперативных групп на территориях государств-участников Содружества Независимых Государств от 1 октября 2015 г. № 809 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://tengrinews.kz/zakon/pravitelstvo_respubliki_kazahstan_premier_ministr_rk/mejdunapodnyie_otnosheniya_respubliki_kazahstan/id-P1500000809.

